

JEL: Q00, Q10, I25

*Алла Карнаушенко¹, Вікторія Петренко², Наталія Танклевська¹,
Любов Боровік¹, Маргарита Фурдак²*

¹Херсонський державний аграрно-економічний університет
²Херсонський державний університет
Україна

ПЕРСПЕКТИВИ МОЛОДІЖНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Мета. Мета статті – проаналізувати перспективи молодіжного аграрного підприємництва в Україні, визначити фактори, які стримують молодь в організації власної справи, та надати практичні рекомендації щодо активізації підприємництва серед молоді.

Методологія / методика / підхід. У дослідженні використано такі методи: порівняльного аналізу (при визначенні проблеми й цілі регулювання молодіжного аграрного підприємництва в Україні), метод опитування й анкетування (соціологічне опитування щодо молодіжного підприємництва та ставлення молоді до організації власної справи), абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні та формулюванні висновків). Соціологічне дослідження проведено у два етапи: I етап проводився в період листопад – грудень 2017 р.; об'єкт дослідження цього етапу – здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня другого року навчання віком від 21 до 23 років (400 осіб). II етап: січень – лютий 2020 р.; об'єкт дослідження цього етапу – випускники 2017 р., які пройшли перший етап анкетування (350 осіб).

Результати. У процесі вивчення економічних аспектів молодіжного аграрного підприємництва в Україні встановлено, що це питання законодавчо неврегульоване та потребує вирішення, зокрема щодо визначення вікових меж молоді. Автори запропонували додати до нормативних актів такі визначення: «молодіжне підприємництво», «молоді підприємці» та «молодіжне аграрне підприємництво». На основі комплексного соціологічного опитування молоді виявлено, що є відмінності в результатах дослідження одних і тих самих респондентів, проведеного у 2017 р. та 2020 р.; за рахунок цього встановлено основні стримуючі фактори організації власної справи та проблеми, з якими стикаються молоді підприємці. На основі отриманих результатів розроблено практичні рекомендації щодо активізації розвитку молодіжного аграрного підприємництва в Україні.

Оригінальність / наукова новизна. Набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо регулювання молодіжного підприємництва в аграрній сфері. Базуючись на результатах опитування, проведеного у 2017 р., щодо перспективи здійснення підприємницької діяльності молоді, та аналізуючи результати опитування, яке проведено на початку 2020 р., оцінено важливість фінансової підтримки молодіжного підприємництва, ділове середовище здійснення діяльності, стабільність і рівень корупції в країні та інші стримуючі фактори розвитку. Запропоновано основні шляхи активізації молодіжного аграрного підприємництва, враховуючи результати проведеного дослідження.

Практична цінність / значущість. Практична цінність наукового дослідження полягає в тому, що отримані авторами результати сприятимуть формуванню уявлення щодо проблем, із якими стикається молодь під час організації власної справи, та способів їх вирішення. Результати опитування випускників можуть сприяти вирішенню проблемних питань щодо фінансової та підприємницької грамотності серед молоді, рівня доступу до

фінансових ресурсів та інших проблем, пов'язаних із молодіжним підприємництвом. Крім того, внесені пропозиції щодо активізації молодіжного підприємництва дадуть змогу державним органам запровадити ефективні методи стимулювання молоді до підприємницької діяльності.

Ключові слова: молодь, підприємництво, фінансування, бізнес, молодіжне аграрне підприємництво, стартапи.

**Alla Karnausenko¹, Viktoriia Petrenko², Natalia Tanklevska¹,
Liubov Borovik¹, Marharyta Furdak²**

¹Kherson State Agrarian and Economic University

²Kherson State University

Ukraine

PROSPECTS OF YOUTH AGRICULTURAL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Purpose. *The purpose of the article is to analyze the prospects of youth agricultural entrepreneurship in Ukraine, to identify factors that hinder young people in organizing their own business, and to provide practical recommendations for enhancing entrepreneurship among young people.*

Methodology / approach. *The following methods were used in the study: comparative analysis (identifying problems and goals of regulating youth agricultural entrepreneurship in Ukraine), survey and questionnaire method (sociological survey on youth entrepreneurship and youth attitudes to establish own business), abstract-logical (with theoretical generalization and formulation of conclusions). The sociological survey was carried out in two stages: the first stage was conducted in the period November – December 2017; the object of study of this stage – applicants for higher education of the second (master's) level of the second year of study aged 21 to 23 years (400 persons). The second stage: January – February 2020; the object of study of this stage – graduates of 2017, who passed the first stage of the survey (350 persons).*

Results. *In the process of studying the economic aspects of youth agricultural entrepreneurship in Ukraine, it is found that this issue is not regulated by law and needs to be addressed, in particular to determine the age limits of youth. The authors proposed to add the following definitions to the legislative acts: “youth entrepreneurship”, “young entrepreneurs” and “youth agricultural entrepreneurship”. Based on a comprehensive sociological survey of young people, it was found that there were differences in the results of a survey of the same respondents conducted in 2017 and 2020; due to this, the main restraining factors of the organization of their own business and the problems faced by young entrepreneurs were identified. Based on the obtained results, practical recommendations for intensifying the development of youth agricultural entrepreneurship in Ukraine were developed.*

Originality / scientific novelty. *Theoretical provisions on the regulation of youth entrepreneurship in the agricultural sector were further developed. Based on the results of a survey conducted in 2017 on the prospects of youth entrepreneurship, and analyzing the results of a survey conducted in early 2020, it was assessed the importance of financial support for youth entrepreneurship, business environment, stability and corruption in the country and other restraining factors of development. The main ways to intensify youth agricultural entrepreneurship were proposed, taking into account the results of the study.*

Practical value / implications. *The practical value of scientific research is that the results*

obtained by the authors will help to form an idea of the challenges faced by young people in organizing their own business, and ways to solve them. The results of the survey of graduates can help solve the problems of financial and entrepreneurial literacy among young people, the level of access to financial resources and other issues related to youth entrepreneurship. In addition, the proposals to intensify youth entrepreneurship will allow government agencies to introduce effective methods of encouraging young people to do business.

Key words: youth, entrepreneurship, financing, business, youth agricultural entrepreneurship, startups.

Постановка проблеми. Згідно з прогнозами науковців, до 2050 р. населення світу зросте до 9 мільярдів, тоді як молодь (віком від 15 до 24 років) становитиме близько 14 %. Молоді люди є важливим елементом суспільства та рушійною силою соціально-економічного й інноваційного розвитку країни. Молодь є більш активною, готовою до змін і здатна адаптуватися до різних умов. Особливою категорією осіб є молодь, яка проживає в сільській місцевості. Сільська молодь є майбутнім продовольчої та економічної безпеки світу. Адже, за даними ООН, у найближчі 12 років кількість їжі скоротиться, а її вартість зросте; тому саме на молодь, яка хоче або вже займається вирощуванням та виробництвом сільськогосподарської продукції, покладається продовольча безпека кожної країни [1].

Однак у всьому світі молоді люди рідко бачать своє майбутнє в сільському господарстві чи бажають проживати в сільській місцевості. За оцінками Світового банку, у найближчі 10 років потрібно створити 600 млн нових робочих місць для того, щоб рівень глобальної зайнятості був постійним [2]. Згідно з даними Міжнародної організації праці, 73,3 млн (36 %) безробітних у світі становлять молодь віком від 15 до 34 років і понад 169 млн молодих людей заробляють менше 2 дол. США на день [3]. У сільській місцевості відбувається загострення проблеми зайнятості населення, в якій присутній великий відсоток трудової міграції до міських районів та інших країн. Трудова міграція вказує на те, що відбувається висока концентрація бідності в сільських регіонах та втрата економічно активного населення.

Згідно з даними Державної служби статистики, у сільській місцевості України у 2019 р. налічувалося 96,4 тис. зареєстрованих безробітних осіб, а потреби роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) становили 1,5 тис. осіб [4]. Слід зазначити, що за кордоном працює близько 700 тис. українців, із яких 30 % молодь [5]. Міграція економічно активного населення призводить до втрати роботодавцями трудових кадрів і спонукає до ініціативного пошуку працівників по всій території громади та регіону.

Для вирішення проблеми міграції та зайнятості населення потрібно об'єднати зусилля держави, територіальних громад, служби зайнятості на місцях і роботодавців, направивши їх на популяризацію підприємництва в сільській місцевості серед молоді та здобуття ними аграрної освіти. Молоде населення як унікальна частина суспільства породжує важливу в сьогоденні

форму підприємництва, яка називається молодіжне підприємництво. Адже, коли перед країною стоїть завдання побудови інноваційної економіки, молодіжне підприємництво має стати пріоритетним напрямом розвитку. Слід зазначити, що саме нинішня молодь визначає, який вид підприємництва буде популярним через 10–15 років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши чималу кількість наукових робіт вітчизняних і зарубіжних учених щодо молодіжного підприємництва, у тому числі аграрного, варто відзначити роботи класика економічної думки – Й. Шумпетера [6], який визначив принципи та розробив методологію підприємництва, а також визнавав, що перспектива розвитку сучасних суспільних формацій залежить від динаміки ефектів підприємницького процесу. М. Малік та О. Шпикуляк [7] у своїй роботі стверджують, що «...підприємництво наслідуює не лише економічну, але й соціологічну, філософську, антропологічну та, безумовно, інституціональну природу...». Такі науковці, як К. Піддубна [8], М. Куцоконь [9], С. Гарна, Л. Гончар, А. Білик [10] у своїх дослідженнях порушували проблеми безробіття та працевлаштування молоді, а також виявляли причини, наслідки та запропонували заходи щодо його подолання. Саме одним із способів подолання безробіття серед молодих людей є організація власної справи та набуття статусу молодого підприємця. Напрямам державної політики у сфері регулювання та вирішення проблем молоді з питань працевлаштування та підтримки молодіжного підприємництва присвячені дослідження вітчизняних учених, таких як: В. Звіркоvsька [11], К. Гребенець, Н. Бібік [12], В. Баглик [13], А. Гавловська [14], В. Коврегін [15], В. Петренко, А. Карнаушенко [16], Н. Танклевська та ін. [17], Н. Трусова та ін. [18].

U. Schoof [19] у своєму дослідженні розглянув основні стимули та мотиви для створення молодіжного підприємництва, а також виявив важливі причини, які стримують його створення. У роботах M. Delgado [20], S. I. Ceptureanu, E. G. Ceptureanu [21], E. K. Oseifuah [22], O. Fatoki, L. Chindoga [23], D. Yoon [24], A. Frankowska, A. Głowacka-Toba, R. Rasińska, E. Prussak [25], S. O'Leary [26], J.-M. Mbuya, C. Schachtebeck [27], W. Sambo [28] порушувалися такі проблеми, як важливість здобуття освіти для майбутніх підприємців, проблеми працевлаштування випускників закладів вищої освіти (ЗВО), незнання можливостей, які надають державні органи через молодіжні програми, групи факторів, що впливають на розвиток молодіжного підприємництва в різних країнах світу, формування перспективних шляхів підприємництва та ін.

Однак, незважаючи на чималу кількість наукових досліджень щодо підприємництва взагалі, складається уявлення, що поняття підприємництва та молодіжного підприємництва ототожнюють, у зв'язку із цим молодіжне підприємництво залишається не в повній мірі дослідженим, а в Україні законодавчо неврегульованим. Ураховуючи те, що країна обрала інноваційний вектор розвитку економіки, то пріоритетним напрямом розвитку підприємництва має бути саме молодіжне підприємництво, що визначає

актуальність теми дослідження.

Мета статті – проаналізувати перспективи молодіжного аграрного підприємництва в Україні, визначити фактори, які стримують молодь в організації власної справи, та надати практичні рекомендації щодо активізації підприємництва серед молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємницька діяльність в аграрній сфері є важливим джерелом доходу та зайнятості для сільського населення України, яка потребує стимулювання зі сторони державних органів, а також формування та реалізації державної політики з метою надання альтернативних можливостей зайнятості громадян, у тому числі для працевлаштування молодих випускників. Молодь – найактивніша частина суспільства, яка швидко реагує на будь-які зміни в бізнесі та ефективно впроваджує їх у власне життя. Тому варто вважати, що молодь має значно більший потенціал і здатність до підприємницької діяльності, ніж інші вікові групи.

Молодіжне підприємництво є особливим видом економічної активності молоді, спрямованим на досягнення економічних інтересів, розкриття творчого потенціалу та самореалізацію. Молодіжне підприємництво, забезпечуючи зайнятість молоді, реалізується в таких функціях, як економічна, соціальна, ресурсна, демографічна та політична [15].

Для того, щоб чітко розуміти, про які вікові групи йдеться мова в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» №2998-ХІІ від 05.02.1993 р. (зі змінами та доповненнями від 04.11.2018 р. №2581-VІІІ) зазначено, що «молодь (молоді громадяни) – це громадяни України віком від 14 до 35 років» [29]. Але на зміну вищезазначеного закону розроблено законопроект від 23 червня 2020 р. № 3718 «Про основні засади молодіжної політики», в якому надано таке визначення поняття «молодь»: «молодь – молоді особи – громадяни України, іноземці та особи без громадянства віком від 14 до 29 років, які перебувають в Україні на законних підставах» [30]. Автори не погоджуються з віковим розмежуванням у зазначеному законопроекті та вважають, що варто залишити в законодавстві саме вік молоді від 14 до 34 років, оскільки саме в цей період люди є найактивнішими членами суспільства кожної держави.

Своєю чергою, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) впровадила власний віковий розподіл населення. Так, згідно з ВООЗ, молодий вік людей становить від 25 до 44 років; можливо припустити, що такий розподіл пов'язаний із високою тривалістю життя в деяких країнах світу, таких як: Японія та Сінгапур (середня тривалість життя 84 роки), Швейцарія та Іспанія (83 роки), Андорра та Австралія (82,5 роки). Водночас в Україні середня тривалість життя жінок – 77 років, а чоловіків – 67 років [31]. Автори в цьому дослідженні спираються на українські норми вікового розподілу населення, які закріплені чинним законодавством.

Станом на 01.01.2020 р. чисельність наявного населення в Україні

становила 41 млн 902 тис. 779 осіб, із них 12 млн 763 тис. осіб проживають у сільській місцевості (табл. 1).

Таблиця 1

Молодь у віці від 15 до 34 років в Україні станом на 01.01.2020 р.

Вік	Загальна кількість, осіб	Кількість чоловіків, осіб	Кількість жінок, осіб
Від 15 років до 19 років	1869743	962396	907347
у т.ч.: міське населення	1258750	644613	614137
сільське населення	610993	317783	293210
Від 20 років до 24 років	2094913	1078173	1016740
у т.ч.: міське населення	1367522	703417	664105
сільське населення	727391	374756	352635
Від 25 років до 29 років	2728630	1399256	1329374
у т.ч.: міське населення	1816732	922373	894359
сільське населення	911898	476883	435015
Від 30 років до 34 років	3463288	1759051	1704237
у т.ч.: міське населення	2447018	121757	1229361
сільське населення	1016270	541394	474876
Усього від 15 років до 34 років	10156574	5198876	4957698
у т.ч.: міське населення	6890022	2392160	3401962
сільське населення	3266552	1710816	1555736
Загальна кількість населення в Україні	41732779	19343440	22389339
у т.ч.: міське населення	28900533	13249923	15650610
сільське населення	12832246	6093517	6738729
Частка осіб від 15 років до 19 років	4,5	5,0	4,1
Частка осіб від 20 років до 24 років	5,0	5,6	4,5
Частка осіб від 25 років до 29 років	6,5	7,2	5,9
Частка осіб від 30 років до 34 років	8,3	9,1	7,6
Частка осіб від 15 років до 34 років	24,3	26,9	22,1

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України [32].

Проаналізувавши дані табл. 1, встановлено, що молоде населення віком 15–34 років становить 10 млн осіб, найбільш чисельною віковою групою є група осіб віком від 25 до 34 років, які народилися в період Радянського союзу та на початку незалежності України [4]. Крім того, спостерігається збільшення частки молодих містян у порівнянні із сільськими жителями (73 % до 27 % відповідно) [5].

Аналізуючи динаміку кількості молодих людей віком від 15 до 34 років, встановлено, що присутня негативна тенденція за період з 2011 р. до 2020 р. (рис. 1). Аналізуючи отримані результати математичного вирівнювання встановлено, що кількість молоді буде поступово скорочуватися, про що свідчить лінія тренду $y = -0,572x + 30,22$ із високим показником достовірності $R^2 = 0,989$. Це скорочення призведе до старіння нації [6; 12; 33] та надмірного пенсійного [13; 18; 34], податкового [19; 24; 35] та фінансового [24; 27; 36] навантаження на молодь. У зв'язку із цим дуже важливою є саме

зайнятість молоді [28; 32; 37] і наявність високооплачуваної роботи з певними пільгами [33; 35; 38] та соціальною підтримкою від держави [39–42] для молодих працівників, але, як свідчить статистика, кількість створених і відкритих вакансій не відповідає наявній кількості зареєстрованих безробітних (табл. 2).

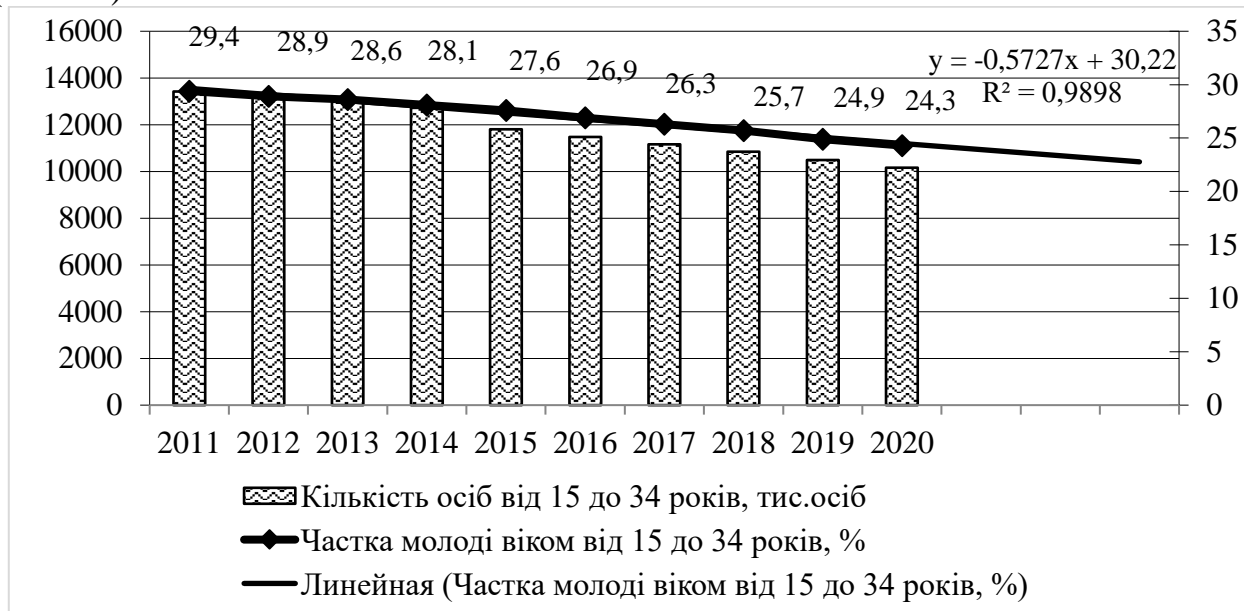

Рис. 1. Динаміка кількості молоді віком від 15 до 34 років та їх частка в загальній чисельності населення України

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України [32].

Аналізуючи дані табл. 2, можна дійти висновку, що молодим спеціалістам дуже складно знайти роботу, особливо в таких сферах, як: фінансова та страхова діяльність, інформація та телекомунікації й сільське, лісове та рибне господарство. Кількість претендентів на одну вакансію в цих сферах 24, 16, та 11 осіб відповідно. У зв'язку з великою кількістю претендентів на одну вакансію в Україні наявне молодіжне безробіття, частка якого в I півріччі 2020 р. становила 36,4 % від загальної кількості офіційно зареєстрованих безробітних у країні (рис. 2).

Велика кількість безробітних молодих людей указує на те, що молодь погано усвідомлює, якими можуть бути альтернативні форми зайнятості [44; 45]. Перспективним, ініціативним, ризикованим і молодим спеціалістам варто звернути увагу на організацію власної справи [44–47] та розвивати свої бізнес-ідеї шляхом запровадження молодіжного підприємництва [47; 48].

Варто зазначити, що визначення поняття «молодіжне підприємництво» в законодавстві України відсутнє. Зважаючи на важливість ролі самозайнятості молодих громадян [40; 43; 45; 46; 49] та його вплив на рівень безробіття [28; 30; 33; 50], автори переконані, що в українській нормативно-правовій базі повинно бути таке визначення терміна «молодіжне підприємництво», а саме: «це господарська діяльність, здійснювана на свій власний ризик особою у віці від 14 до 35 років або підприємницькою командою, до складу якої входить не

менше 70 % учасників тієї ж вікової категорії, з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту».

Таблиця 2

Кількість вакансій і кількість безробітних в Україні станом на 01.10.2020 р.

Показники	Кількість вакансій, одиниць	Кількість безробітних, осіб	Кількість претендентів на 1 вакансію, осіб
Усього	68432	433382	6
Особи, які раніше працювали	-	371557	-
<i>з них: за видами економічної діяльності:</i>			
Сільське, лісове та рибне господарство	3083	33032	11
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1004	4118	4
Переробна промисловість	13859	60801	4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3333	13281	4
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1542	3172	2
Будівництво	2720	10839	4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	9316	73862	8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6386	19401	3
Тимчасове розміщування й організація харчування	1942	13454	7
Інформація та телекомунікації	443	7014	16
Фінансова та страхова діяльність	404	9580	24
Операції з нерухомим майном	817	4158	5
Професійна, наукова та технічна діяльність	1337	8952	7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2722	11269	4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	6009	56350	9
Освіта	7259	11688	2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4937	23774	5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	696	2417	3
Надання інших видів послуг	623	4395	7

Джерело: сформовано авторами на основі даних Державної служби зайнятості України [43].

У законодавчих актах України також повинно бути надано визначення терміна «молоді підприємці», зміст якого має бути такий: «це особи, які на момент набуття статусу фізичної особи-підприємця або засновника юридичної особи входять у вікову групу від 14 до 35 років, яка реалізує свою здатність до праці шляхом самостійної, ініціативної на власний ризик діяльності, яка відповідає чинному законодавству, з метою отримання прибутку». Хоча в деяких державних програмах фінансування молодіжних фермерських господарств (або сімейних ферм) зазначено, що для отримання державної

допомоги вік засновника не повинен перевищувати 40 років.

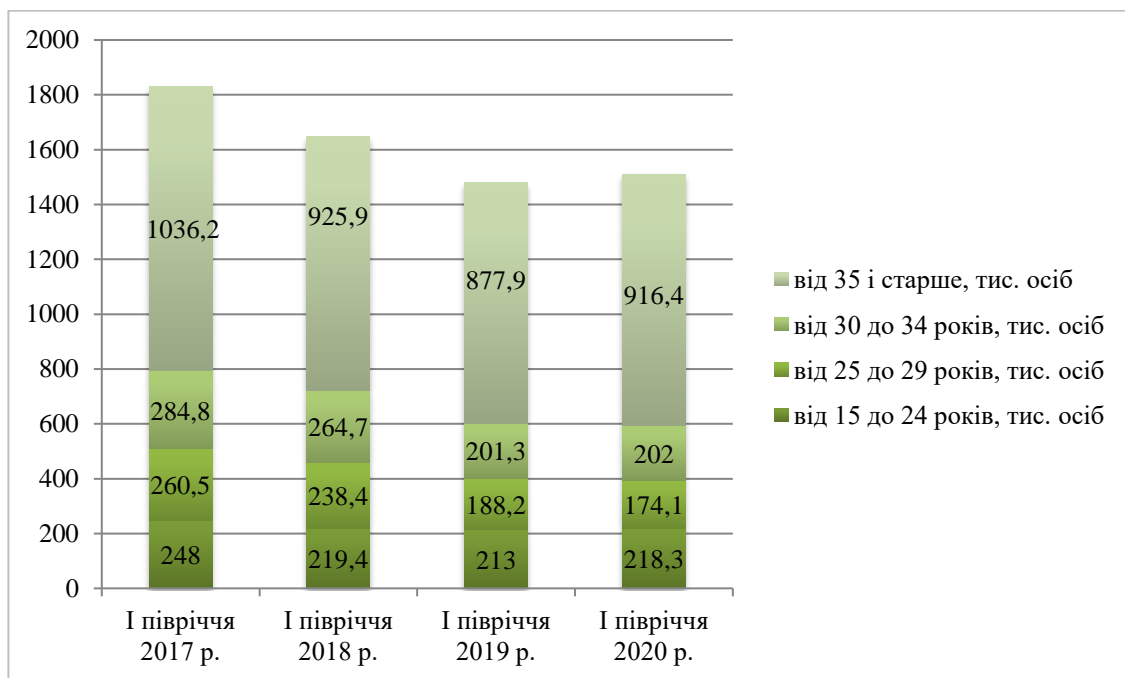

Рис. 2. Розподіл безробітного населення України за віковими групами, тис. осіб

Джерело: згруповано авторами на основі даних Державної служби статистики України [32].

Крім того, в законодавстві потрібно окремо виділити поняття «молодіжне аграрне підприємництво». На думку авторів, зміст його повинен бути такий: «молодіжне аграрне підприємництво – це господарська діяльність, направлена на власне виробництво аграрної продукції, надання послуг та виконання робіт у сфері сільського господарства особою віком від 14 до 35 років або підприємницькою командою, до складу якої входить не менше 70 % учасників зазначеної вікової групи, виручка від якої становить не менше 50 % від загальної суми».

Розглядаючи причини, які призводять до зайняття підприємницькою діяльністю молодими громадянами, можна виділити дві групи: «Підприємці за потребою» та «Підприємці за бажанням» (рис. 3).

Молодіжне підприємництво – це дуже складний сектор, який вимагає особливо серйозної уваги з боку державних органів та її підтримки не тільки у фінансовому плані, а й з приводу навчання [47; 48], консультування [49], супроводження [50; 51] та консалтингу [52; 53]. Нині в Україні є чимало регіональних програм розвитку мікропідприємництва, але в них не робиться акцент саме на молодіжному.

Державна підтримка сільськогосподарського виробника відіграє дуже важливу роль [46; 49], зокрема в забезпеченні продовольчої безпеки [47; 48] всієї країни. Крім того, вона дозволяє компенсувати агровиробникам негативні результати сільськогосподарської галузі від несприятливих погодно-кліматичних умов, а також дефіцит коштів у весняний та на початку літа сезони

у зв'язку з довгим виробничим циклом.

Рис. 3. Стимули започаткування підприємницької діяльності

Джерело: згрупувано авторами на основі даних [46; 50–58].

Нині в Україні реалізується ряд цільових програм, що сприяють розвитку підприємництва в аграрній сфері й формуванню в них бізнес-підходу до сільськогосподарського виробництва (рис. 4). Частково в цих програмах йдеться про підтримку молодіжних аграрних підприємців.

Аналізуючи державну підтримку сільськогосподарських виробників, яку здійснює український уряд, установлено, що у 2019 р. на державні програми щодо розвитку агровиробників із державного бюджету виділено понад 3,4 млрд грн, а у 2020 р. – 4,24 млрд грн [32].

Для визначення стримуючих факторів розвитку молодіжного підприємництва та ставлення самої молоді до підприємницької діяльності, а також саме до молодіжного аграрного підприємництва, авторами статті проведено комплексне соціологічне дослідження. Соціологічне дослідження проводили серед здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня другого року навчання Херсонського державного аграрно-економічного університету, м. Херсон. У цьому ЗВО навчаються здобувачі з Херсонської, Миколаївської та Одеської областей. Херсонська область займає шосте місце в Україні за кількістю сільськогосподарських підприємств (2644 од. з них 2047 од. становлять фермерські господарства) з площею сільськогосподарських угідь 982,1 тис. га. Але, як зазначала у 2019 р. в. о. Міністра аграрної політики та продовольства України О. Трофімцева «В Україні серед загальної кількості фермерських господарств близько 500 очолюють фермери віком до 35 років».

Ця цифра надзвичайно мала як у межах Херсонської області, так і в межах всієї країни. Усього у 2017 р. у Херсонській області з 21 навчального закладу (у т.ч. ХДАЕУ) було підготовлено 7735 молодих фахівців.

Рис. 4. Основні державні програми підтримки й розвитку малого та середнього підприємництва в Україні

Джерело: сформовано авторами на основі даних Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [32].

Для визначення розміру мінімальної вибірки використано Таго Yamane's формулу [59]. Для цієї формули стандартною похибкою є менше 10 %; під час розрахунку авторами прийнято рішення встановити похибку на рівні 6 %:

$$n = \frac{N}{1 + N \times e^2} = \frac{7735}{1 + 7735 \times 0.06^2} = 268 \text{ осіб}$$

де N – кількість випускників Херсонської області у 2017 р., осіб;

e – похибка вибірки (6 %);

n – мінімальний розмір вибірки, осіб.

Тобто мінімальною кількістю опитаних згідно з формулою Таго Yamane's повинно бути 268 осіб. На першому етапі дослідження опитано 400 осіб; на другому етапі опитано 350 осіб (табл. 3).

Перший етап мав назву «Плани на майбутнє» та був зосереджений на опитуванні студентів, які навчалися на останніх курсах університету.

Охоплював період із листопада до грудня 2017 р. Збір інформації проводили за допомогою заповнення Google форми, яка складалася з двох частин. У першій частині анкети респонденти відповідали на запропоновані тестові питання, а в другій – повинні були виставити пріоритети (від одного (мало впливає) до п'яти (дуже впливає)) того чи іншого фактора, який негативно впливає або стримує молодих людей займатися підприємництвом в Україні. Усі запропоновані фактори згруповано в п'ять класів, які оцінювали за шкалою від 1 до 5.

Таблиця 3

Профіль опитаних

Показники	Характеристика	І етап опитування		ІІ етап опитування	
		Кількість	%	Кількість	%
Стать опитаних	Чоловіки	128	32	126	36
	Жінки	272	68	224	64
Вік	21–23 роки	400	100	-	-
	23–25 років	-	-	350	100
Рівень освіти	Повна вища	400	100	350	100
Сімейний стан	Неодружений / незаміжня	378	94,5	316	90,3
	Одружений / заміжня	12	5,5	34	9,7
Зайнятість	Працевлаштований	320	80	329	94
	Шукає роботу	80	20	21	6

Джерело: згруповано авторами на основі опрацьованих анкет респондентів.

Результати першої частини анкети першого етапу опитування показали, що майже 80 % усіх респондентів працюють, поєднавши роботу з навчанням; із працюючих студентів: 5 % – зайняті в сімейному бізнесі, 7 % – працюють у держаних органах, 88 % – працюють у комерційних фірмах.

На запитання анкети «Чи хотіли б Ви мати власний бізнес?» більшість студентів (46 %) вказали на те, що готові організувати свою справу, 12 % – зацікавленні в здійсненні підприємницької діяльності, 32 % опитаних вказали, що можливо створять власний бізнес у разі, якщо не знайдуть постійної роботи, 5 % – працюють у сімейному бізнесі та 10 % взагалі не розглядають створення бізнесу як спосіб постійного заробітку.

Наступне питання анкети стосувалося сфери діяльності майбутнього підприємця: установлено, що 15 % респондентів ще не обрали галузь, у якій хочуть відкривати бізнес, але більшість студентів (85 %) визначилися з перспективними для себе галузями діяльності, з них: 49 % хочуть організувати власну справу у сфері послуг (туристична діяльність, б'юті-сфера, дизайн одягу та інтер'єрів, діджитал-маркетолог та SMM-менеджер, ІТ-технології), 27 % – виробництво (агробізнес), 14 % – бачать себе в торговельному бізнесі (з них більшість в інтернет торгівлі), 10 % – планують пов'язати майбутній бізнес із додатковою дитячою освітою (майстер класи для дітей, спортивні секції, розвиваючі та інтерактивні заняття, гуртки). Крім того, для 27 % респондентів, які бажають працювати в агросфері, додатково поставили такі запитання:

1. «У якій галузі сільського господарства Ви б хотіли працювати?»: 73 %

опитаних планують працювати в рослинництві; 18 % – у тваринництві; 9 % – у рибництві.

2. «Які саме культури Ви б хотіли вирощувати?»: 69 % опитаних надали перевагу зерновим і технічним культурам; 13 % – нішевим культурам (льон, сорго, нут і сочевиця); 10 % – вбачають себе у виноградарстві та садівництві; 8 % – у ягідництві.

3. «Які саме види тварин Ви б хотіли вирощувати?»: 23 % опитаних бажають вирощувати велику рогату худобу; 7 % – овець та кіз; 32 % – свиней; 20 % – курей та гусей; 18 % – бджіл.

Серед найпопулярніших варіантів створення власної справи переважали: організація власної справи з «нуля» – 62 %; продовжити сімейний бізнес – 25 %; франчайзинг – 6 % та лише 7 % хочуть придбати діючий бізнес.

Що стосується організаційно-правових форм підприємництва, то серед опитаних найбільш популярним є набуття статусу фізичної особи-підприємця (65 %) на спрощеній системі оподаткування, всі інші готові створити юридичну особу у вигляді особистого фермерського господарства, приватного підприємства й товариства з обмеженою відповідальністю.

На основі отриманих результатів за другою частиною анкети першого етапу було розраховано Тау-еквівалентну надійність або коефіцієнт альфа Кронбаха (табл. 4).

Таблиця 4

Результати розрахунку Тау-еквівалентної надійності за результатами опитування у 2017 р.

Параметри	Класи				
	Фінансові ресурси	Знання	Підтримка	Переваги	Стримуючі фактори
Кількість факторів у класі	5	5	5	5	5
Середнє значення в класі	4,5	4,3	4,4	3,8	3,9
Місце класу в ранжированому ряді	1	3	2	5	4
Тау-еквівалентна надійність	0,845	0,853	0,891	0,796	0,802

Джерело: розраховано авторами на основі опрацьованих анкет респондентів.

Оцінюючи середнє значення в кожному класі можна дійти висновку, що значущість усіх класів дуже висока для майбутніх молодих підприємців. Клас «Фінансові ресурси» займає перше місце в ранжированому ряді (4,5). Важливими, на думку майбутніх молодих підприємців, є також класи «Підтримка» (4,4) та «Знання» (4,3). Менш вагомими є «Стримуючі фактори» та «Переваги», середнє значення в класі 3,9 та 3,8 відповідно (рис. 5).

Аналізуючи результати опитування другої частини анкети, які відображені на рис. 5, можемо дійти висновку, що в класі «Фінансові ресурси» важливе значення для молоді відіграє наявність початкового капіталу (власних коштів) для відкриття власного бізнесу. У класі «Підтримка», на думку опитаних, велику роль відіграє підтримка сім'ї, друзів і колег.

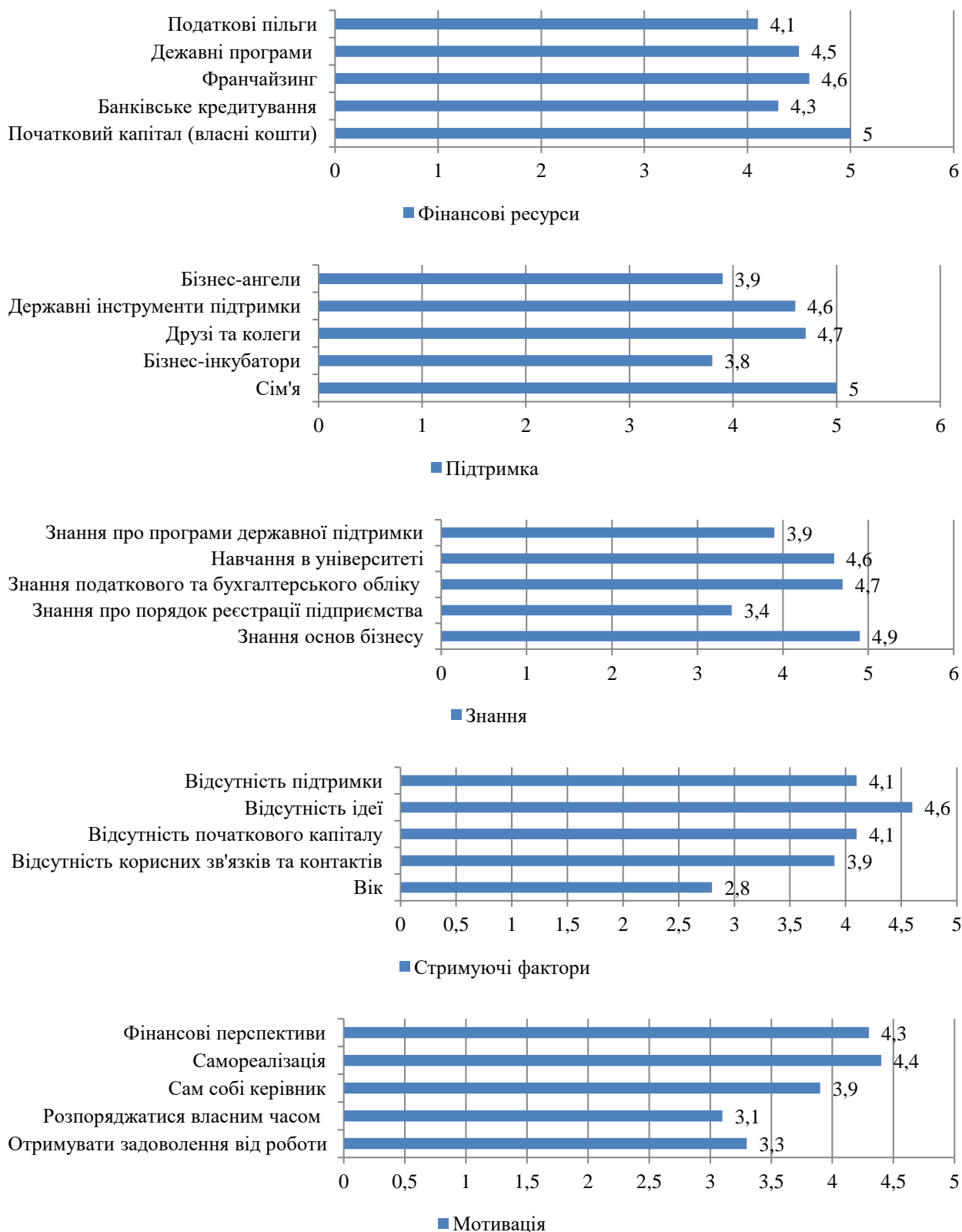

Рис. 5. Зведені результати анкетування щодо оцінки факторів у класах «Фінансові ресурси», «Знання», «Підтримка», «Переваги» та «Стримуючі фактори»

Джерело: розраховано та згруповано авторами на основі опрацьованих анкет респондентів.

Що стосується класу «Знання», то найважливішою категорією, з погляду респондентів, є знання основ ведення бізнесу, знання про ведення податкового та бухгалтерського обліку (крім того, особливості звітування до державних органів) та навчання в університеті. Оцінюючи клас «Стримуючі фактори», опитані надали перевагу відсутності ідеї, а також відсутності підтримки та початкового капіталу для розвитку власної справи як основним гальмівним чинникам. У класі «Мотивація» велике значення для майбутніх підприємців відіграє можливість самореалізуватися та проявити себе як здібний керівник власної команди спеціалістів і надійний бізнес-партнер, а також можливість отримати фінансові вигоди від власної підприємницької діяльності.

Другий етап отримав назву «Плани, які втілюються в життя». Опитування проводили із січня до лютого 2020 р.; цей етап був зосереджений на опитуванні випускників 2017 р., які пройшли перший етап анкетування у 2017 р. Збір інформації здійснювався за допомогою телефонного спілкування та запису їх відповідей у бланки. Кількість опитаних становила 350 осіб, із них 64 % дівчат та 36 % хлопців віком від 23 до 25 років.

У спілкуванні з респондентами виявлено, що:

- 30 % опитаних створили власний бізнес (з них в агробізнесі – 63 особи, у торгівлі (у т. ч. електронній торгівлі) – 25 осіб та 17 осіб створили бізнес у сфері послуг);
- 16 % займаються веденням домашнього господарства та планують відкриття власної справи (з них 21 особа займається тваринництвом (а саме: розведенням великої рогатої худоби – 6 осіб, птахівництвом – 12 осіб і три особи займаються вівчарством і козівництвом);
- 48 % працюють у комерційних фірмах;
- 6 % на момент опитування шукали роботу (рис. 6).

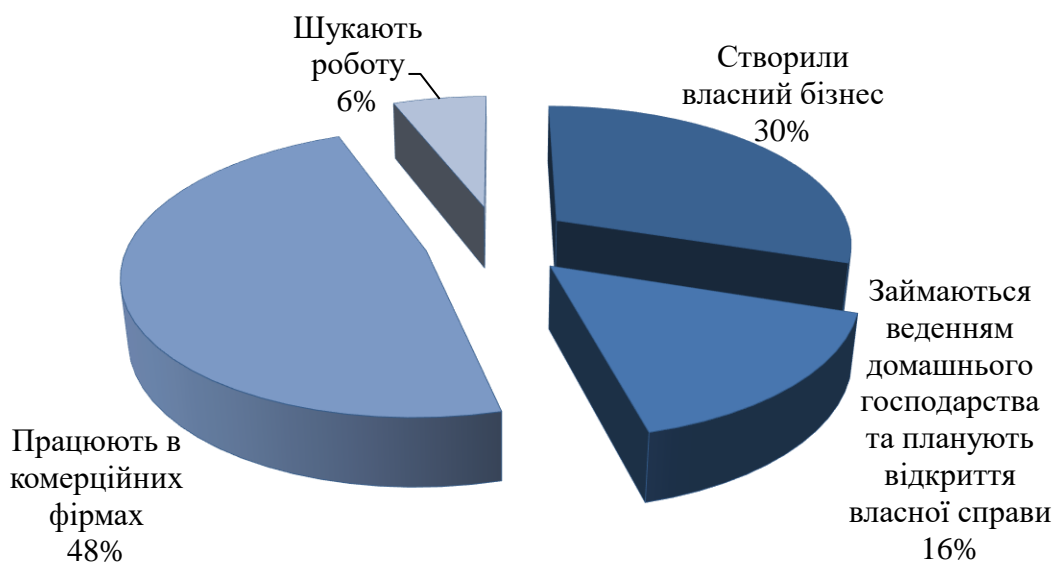

Рис. 6. Основні результати другого етапу опитування у 2020 р.

Джерело: розраховано та згруповано авторами на основі опрацьованих анкет респондентів.

У респондентів, які мають власний бізнес, уточнено їх організаційно-правову форму господарювання; у результаті встановлено, що переважна більшість опитаних створили або очолили фермерські господарства (39 %), набули статусу фізичної особи-підприємця (46 %), створили товариство з обмеженою відповідальністю та приватне підприємство (15 %).

Власники фермерських господарств володіли земельними ділянками в розмірі від 30 до 100 га (75 % опитаних), від 100 до 200 га (15 % опитаних) і більше 200 га (10 % опитаних).

Крім того, респонденти зазначили, що головними проблемами, з якими вони стикалися під час організації власної справи, були:

- обмежений доступ до фінансових ресурсів. Для створення власного бізнесу респонденти використовували власні кошти або кошти родини (67 %), комерційні кредити (20 %) та поєднували кредитування з власними коштами (13 %);

- недостатня обізнаність в особливостях ведення податкового обліку та звітності;

- обмежений доступ до земельних ресурсів: респонденти відзначали, що в агробізнесі дуже складно знайти земельні ділянки, які можливо б було орендувати. Таким чином, опитані акцентують увагу, що надають перевагу інтенсивному веденню господарства із застосуванням новітніх технологій обробітку ґрунту та внесенням органічних добрив;

- складність підбору кваліфікованих кадрів, адже бізнес, який пов'язаний із сільським господарством, передбачає наявність у працівників професійної освіти та досвіду роботи.

Аналізуючи результати анкетування у 2017 р. і порівнюючи їх з отриманими результатами у 2020 р., автори очікували, що погляди випускників 2017 р. щодо організації молодіжного аграрного підприємництва будуть відрізнятися від їх поглядів під час повторного анкетування у 2020 р. – у деяких питаннях такий факт був присутнім, але в більшості – ставлення опитаних залишилося таким же, як було.

Порівнюючи й аналізуючи отримані результати дослідження встановлено, що із 66 % опитаних у 2017 р. тільки 30 % створили власний бізнес. Більшість молодих людей працюють в аграрній сфері та займаються вирощуванням зернових і технічних культур. Серед стримуючих факторів, які заважають організувати власну справу, на думку опитаних, головним є нестабільність умов ведення бізнесу в Україні. Так вважають 95 % респондентів, які не створили власний бізнес на момент здійснення дослідження.

До стримуючих факторів розвитку молодіжного підприємництва в аграрній сфері України (на думку респондентів) можна віднести:

1. Обмеження доступу до позикового капіталу;
2. Обмежена кількість програм із молодіжного кредитування та фінансування;
3. Ризикованість аграрного виробництва та залежність від кліматичних

умов;

4. Обмеженість знань у сфері організації агробізнесу;
5. Відсутність законодавчих актів з регулювання та стимулювання молодіжного підприємництва загалом та молодіжного агробізнесу зокрема;
6. Нестабільні умови ведення бізнесу;
7. Обмежена кількість державних програм із розвитку молодіжного підприємництва.

Для розширення результатів дослідження проведено додаткове опитування 15 здобувачів другого (магістерського) рівня другого року навчання Херсонського державного університету, які успішно захистили дипломні роботи в грудні 2020 р. Випускники 2020 р. відповідали на ті ж запитання, що й випускники 2017 р., заповнюючи Google форму анкети. Під час обробки результатів анкетування особливу увагу звертали на бажання випускника організувати власну справу та на стримуючі фактори.

Для визначення зв'язку стримуючих факторів з рівнем бажання молодих людей було здійснено кореляційний аналіз (табл. 5).

Таблиця 5

Результати кореляційного аналізу

Показники	Відносна величина за результатами опитування, коеф.			Коефіцієнт кореляції
	2017 р.	2020 р.	Додаткове опитування 2020 р.	
Рівень бажання молодих людей організувати власну справу	0,46	0,30	0,35	-
Стримуючі фактори:	-	-	-	-
відсутність підтримки	0,41	0,21	0,46	0,600
відсутність ідеї	0,46	0,17	0,54	-0,559
відсутність початкового капіталу	0,67	0,86	0,94	-0,823
відсутність корисних зв'язків і контактів	0,39	0,54	0,74	-0,608
вік	0,26	0,15	0,24	-0,395
нестабільність умов ведення бізнесу	0	0,95	0,87	-0,972

Джерело: розраховано авторами на основі опрацьованих анкет респондентів та за допомогою програми Microsoft Excel.

Аналізуючи дані табл. 5, встановлено, що більшість коефіцієнтів кореляції з від'ємним значенням – це вказує на те, що зв'язок між показниками є зворотним. Зокрема, виявлено сильну зворотну залежність між показниками рівня бажання молодих людей організувати власну справу та стримуючими факторами, такими як: нестабільність умов ведення бізнесу (-0,972) та відсутність початкового капіталу (-0,823). Істотний зворотний зв'язок спостерігається між показниками рівня бажання молодих людей організувати власну справу та відсутністю корисних зв'язків і контактів (-0,608) та прямий суттєвий зв'язок із відсутністю підтримки (0,600).

Висновки. У результаті проведеного дослідження сформувався уявлення про проблеми, з якими стикається молодь під час організації власної справи. Як

показало опитування випускників 2017 р. та повторне опитування у 2020 р., менше 50 % молодих людей хочуть бути підприємцями, тоді як у Європейському союзі цей показник набагато вищий. Головними стримуючими факторами респонденти відзначали: нестабільність умов ведення бізнесу, відсутність початкового капіталу та відсутність ідеї. Автори вважають, що для підтримки та активізації розвитку молодіжного підприємництва, зокрема й аграрного, українському уряду варто здійснити такі кроки:

1. На законодавчому рівні усунути невідповідності з віковим розподілом населення України;

2. Увести в законодавчі акти такі поняття: «молодіжне підприємництво», «молоді підприємці», «молодіжне аграрне підприємництво»;

3. Розробити ефективну молодіжну політику для залучення молоді до державних і бізнесових сфер діяльності;

4. Увести фіскальні пільги для молодих підприємців і знизити державне регулювання молодіжної підприємницької діяльності;

5. Спростити доступ до державних програм, зокрема програм здешевлення кредитів для молодих аграрних підприємців;

6. Поширити інформацію про можливості отримання грантових заявок на розвиток молодіжного підприємництва від міжнародних організацій;

7. Надати адміністративну й економічну підтримку молодіжному агробізнесу для забезпечення їх вільного доступу до земельних, фінансових, сировинних, матеріально-технічних ресурсів, державних закупівель, галузевих програм і пілотних проектів;

8. Створити всеукраїнський агробізнес-інкубатор для реалізації молодіжних бізнес-ідей щодо розвитку перспективних видів підприємницької діяльності в АПК та створення сімейних ферм;

9. Сформувати всеукраїнський фонд земельних ресурсів для молодіжного підприємництва;

10. Упровадити практику приватно-державного партнерства при створенні сільськогосподарських і переробних підприємств молодими підприємцями, що дозволить значно розширити їх доступ до ринкової інфраструктури та інвестиційних ресурсів.

Крім того, ефективна молодіжна політика українського уряду дозволить молодіжному підприємництву в аграрній сфері вирішити комплекс демографічних й етнокультурних проблем, сформувати висококваліфікований кадровий потенціал з інноваційним мисленням, який здатний забезпечити далі економічне зростання та підвищення ефективності функціонування АПК України. Перспективним напрямом подальших наукових досліджень щодо молодіжного аграрного підприємництва є визначення стратегії його державної підтримки в Україні.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO). URL: <http://www.fao.org/faostat/ru/#data>.

2. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.
3. Офіційний сайт Міжнародної організації праці (ILO). URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>.
4. Кількість зареєстрованих безробітних за статтю та місцем проживання у 2019 р. (за даними Державної служби зайнятості). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Державної міграційної служби України. URL: <https://dmsu.gov.ua>.
6. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу; пер. з англ. В. Старка. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2011. 242 с.
7. Малік М., Шпикуляк О. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 5–16.
8. Піддубна К. С. Роль бізнесової освіти в розвитку молодіжного підприємництва. *Матеріали Міжнародного наукового форуму: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2013. Вип. 13. С. 19–33.
9. Куцоконь М. Молодіжне підприємництво та активізація суб'єктивного підприємницького потенціалу молоді / за ред. П. В. Гудзя. Донецьк: Юго-Восток, 2006. 286 с.
10. Гарна С., Гончар Л., Білик А. Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання. *Научные труды Sworld*. 2015. Т. 9. № 4(41). С. 21–24.
11. Звіркowska В. Деякі аспекти державної політики України у сфері регулювання соціально-економічних проблем молоді в умовах ринково орієнтованого суспільства. *Вісник університету банківської справи Національного Банку України*. 2010. № 3(9). С. 322–325.
12. Гребенець К. М., Бібік Н. В. Підтримка молодіжного підприємництва: пошук інструментів гендернозбалансованого управління міськими програмами (на прикладі м. Харкова). *Гендерна політика очима української молоді: матеріали конференції*. (м. Харків, 30 листопада 2016 р.), ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. Харків, 2016. С. 289–296.
13. Баглик В. Напрями залучення молодіжних організацій до реалізації сучасної молодіжної політики. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 2(49). С. 189–193.
14. Гавловська А. Формування і реалізація концепції комплексних та адресних молодіжних програм на основі аналізу соціально-демографічних характеристик молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридичні науки*. 2014. Вип. 4. Т. 1. С. 216–219.
15. Коврегін В. Створення та функціонування молодіжних бізнес-інкубаторів: основні принципи, роль держави і ВНЗ. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2016. Вип. 2. С. 19–20.
16. Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Фінансування інноваційного молодіжного підприємництва шляхом залучення венчурних коштів. *Бізнес*

Информ. 2020. № 7. С. 242–248. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-242-248>.

17. Tanklevska N., Petrenko V., Karnaushenko A., Melnykova K. World corn market: analysis, trends and prospects of its deep processing. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 3. Pp. 96–111. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.305555>.

18. Trusova N. V., Cherniavska T. A., Kyrylov Y. Y., Hranovska V. H., Skrypnyk S. V., Borovik L. V. Investment attractiveness of the economy of the world countries in the polystructural space of foreign direct investments. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2020. Vol. 11. No. 2. Pp. 645–660. [https://doi.org/10.14505/jarle.v11.2\(48\).35](https://doi.org/10.14505/jarle.v11.2(48).35).

19. Schoof U. Stimulating youth entrepreneurship: barriers and incentives to enterprise start-ups by young people. SEED Working Paper No. 76. Geneva: International Labour Office, 2006. 137 p.

20. Delgado M. Social youth entrepreneurship: the potential for youth and community transformation. Westport: Praeger, 2004. 240 p.

21. Ceptureanu S. I., Ceptureanu E. G. Challenges and barriers of European young entrepreneurs. *Management Research and Practice*. 2015. Vol. 7. Is. 3. Pp. 34–58.

22. Oseifuah E. K. Financial literacy and youth entrepreneurship in South Africa. *African Journal of Economic and Management Studies*. 2010. Vol. 1. Is. 2. Pp. 164–182. <https://doi.org/10.1108/20400701011073473>.

23. Fatoki O., Chindoga L. An investigation into the obstacles to youth entrepreneurship in South Africa. *International Business Research*. 2011. Vol. 4. No. 2. Pp. 161–169. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2018/11-4/16>.

24. Yoon D. Rising unemployment among young people and improved employment policy: the case of South Korea. *Economics and Sociology*. 2018. Vol. 11. No. 4. Pp. 246–264. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2018/11-4/16>.

25. Frankowska A., Głowacka-Toba A., Rasińska R., Prussak E. Students entering the labour market, their hopes, expectations and opportunities in the context of sustainable economic development. *Journal of International Studies*. 2015. Vol. 7. No. 3. Pp. 209–222. <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2015/8-3/17>.

26. O'Leary S. The role of enterprise and entrepreneurship within higher education and effective economic governance across Central and Eastern Europe. *Economics and Sociology*. 2015. Vol. 8. No. 2. Pp. 143–153. <https://doi.org/10.14254/2071789X.2015/8-2/11>.

27. Mbuya J.-M., Schachtebeck C. Future entrepreneurs: does the field of study matter? A comparison of students in a South African urban environment. *Problems and Perspectives in Management*. 2016. Vol. 14. Is. 2-1. Pp. 228–235. [https://doi.org/10.21511/ppm.14\(2-1\).2016.12](https://doi.org/10.21511/ppm.14(2-1).2016.12).

28. Sambo W. Factors affecting youth entrepreneurship development within Kibera, Kenya: the perspective of entrepreneurship education. *Problems and Perspectives in Management*. 2016. Vol. 14. Is. 2-2. Pp. 331–338.

[https://doi.org/10.21511/ppm.14\(22\).2016.09](https://doi.org/10.21511/ppm.14(22).2016.09).

29. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.93 р. № 2998-XII (зі змінами та доповненнями від 04.11.18 р. №2581-VIII). URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2998-12>.

30. Про основні засади молодіжної політики: проєкт Закону України від 23.06.2020 р. № 3718. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/II02497A.html.

31. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: <https://www.who.int>.

32. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

33. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Підтримка малого і середнього підприємництва на державному рівні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fd7fb228-3d3c-43d6-a9a5-34eea3e04718&title=PidtrimkaMalogoISerednogoPidprimnitstvaNaDerzhavnomuRivni>.

34. Trusova N., Tanklevska N., Synchak V., Prystemskyi O., Tereshchenko M. State support of agro-insurance of agricultural risks in the market of goods derivatives of Ukraine. *Industrial Engineering & Management System*. 2020. Vol. 19. No 1. Pp. 93–102. <https://doi.org/10.7232/iems.2020.19.1.093>.

35. Ihnatenko M. M., Marmul L. O., Petrenko V. S., Karnaushenko A. S., Levaieva L. Innovative tools in the methodology and teaching of the basic principles of enterprise management. *International Journal of Management*. 2020. Vol. 11. Is. 6. Pp. 847–854. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.6.2020.073>.

36. Boiko V., Kwilinski A., Misiuk M., Boiko L. Competitive advantages of wholesale markets of agricultural products as a type of entrepreneurial activity: the experience of Ukraine and Poland. *Economic Annals-XXI*. 2019. Vol. 175. Is. 1-2. Pp. 68–72. <https://doi.org/10.21003/ea.V175-12>.

37. Petrenko V., Karnaushenko A. Joint enterprises in foreign trade activity of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol. 3. No. 5. Pp. 203–207. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-5-203-207>.

38. Rusnak A., Pulianovych O., Kozak Yu., Gribincea A., Lytvyn N. Innovative priorities of Ukraine in the context of global economic trends. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2020. Vol. 11. No. 4. Pp. 1376–1387. [https://doi.org/10.14505/jarle.v11.4\(50\).34](https://doi.org/10.14505/jarle.v11.4(50).34).

39. Olaniran S. O., Mncube D. W. Barriers to effective youth entrepreneurship and vocational education. *Academy of Entrepreneurship Journal*. 2018. Vol. 24. Is. 4. Pp. 1–11.

40. Abisuga-Oyekunle O. A., Fillis I. R. The role of handicraft micro-enterprises as a catalyst for youth employment. *Creative Industries Journal*. 2017. Vol. 10. Is. 1.

Pp. 59–74. <https://doi.org/10.1080/17510694.2016.1247628>.

41. Premand P., Brodmann S., Almeida R., Grun R., Barouni M. Entrepreneurship education and entry into self-employment among university graduates. *World Development*. 2016. Vol. 77. Pp. 311–327. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.08.028>.

42. Васильців Т., Лупак Р., Куницька-Іляш М., Левицька О., Мульська О. Інструменти регіональної політики збереження людського ресурсу засобами регулювання зовнішньої міграції молоді сільських територій Карпатського регіону. *Agricultural and Resource Economics*. Vol. 6. No. 3. Pp. 149–170. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.305558>.

43. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua>.

44. Gough K., Langevang T. *Young Entrepreneurs in Sub-Saharan Africa*. 1st ed. London: Routledge, 2016. 294 p.

45. Kuriakose F., Joseph J. Nurturing youth entrepreneurship to tackle youth unemployment: a case study of Kerala. *Journal of Research Innovation and Management Science*. 2016. Vol. 1. Is. 1. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2789402>.

46. Pillai T.R., Ahamat A. Social-cultural capital in youth entrepreneurship ecosystem: Southeast Asia. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*. 2018. Vol. 12. No. 2. Pp. 232–255. <https://doi.org/10.1108/JEC-08-2017-0063>.

47. Madgerova R., Kyurova V., Atanasova A., Koyundzhiyska-Davidkova B. Study of the business environment for the development of youth entrepreneurship in Bulgaria. Theoretical and practical aspects. *Revista inclusiones*. 2019. Vol. 6. Pp. 90–104. URL: <http://www.archivosrevistainclusiones.com/gallery/5%20vol%206%20num%201%202019especenemarnclu.pdf>.

48. Dalibozhko A., Krakovetskaya I., German M., Gromova T. Youth entrepreneurship environment as a platform for the students' professional competence formation. *Innovation Management and Education Excellence through Vision 2020: proceedings of the 31st International Business Information Management Association Conference (IBIMA)*. (Milan, 25–26 April 2018). Milan: International Business Information Management Association, IBIMA, 2018. Pp. 2040–2044.

49. Varalakshmi Ch., Srivani N., Srinivasa Rao P. An empirical study on youth perception towards entrepreneurship with reference to Vijayawada city. *International Journal of Advanced Research*. 2019. Vol. 7. Is. 1. Pp. 12–22. <https://doi.org/10.21474/IJAR01/8291>.

50. Bridge S. Is «entrepreneurship» the problem in entrepreneurship education? *Education and training*. 2017. Vol. 59. Is. 7–8. Pp. 740–750. <https://doi.org/10.1108/ET-02-2016-0037>.

51. Olugbola S. A. Exploring entrepreneurial readiness of youth and startup success components: entrepreneurship training as a moderator. *Journal of innovation & Knowledge*. 2017. Vol. 2. Is. 3. Pp. 155–171.

<https://doi.org/10.1016/j.jik.2016.12.004>.

52. Ткаченко Н. Е. Дрожжин Д. Ю. Моргачов І. В. Мотиваційний механізм вибору підприємницької діяльності як інструменту активізації молодіжного підприємництва на регіональному рівні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2020. Т. 25. Вип. 3(82). С. 67–75. <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-82-11>.

53. Alonso L. E., Fernández Rodríguez C. J., Rojo R. I. Juventud y percepciones de la crisis: precarización laboral, clases medias y nueva política. *Revista de Metodología de Ciencias Sociales*. 2017. No. 37. Pp. 155–178. <https://doi.org/doi/empiria.37.2017.18983>.

54. Carbajo D. C., López E. S. Trabajo, jóvenes e identidad en un contexto de crisis de los referentes modernos: una aproximación a la figura del emprendedor. *Papeles del CEIC*. 2015. Vol. 2015/3. No. 143. Pp. 1–14. <https://doi.org/10.1387/pceic.14626>.

55. Santamaria López E., Carbajo Padilla D. Emergencias de la crisis: figuras antiheroicas del emprendimiento juvenil en España. *Politica y Sociedad*. 2019. Vol. 56. Is. 1. Pp. 191–211. <https://doi.org/10.5209/poso.60030>.

56. Mascherini M., Bisello M. Youth entrepreneurship in Europe: values, attitudes, policies. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. 124 p. <https://doi.org/10.2806/274560>.

57. European Commission. The youth guarantee and youth employment initiative. dg employment, social affairs and inclusion. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 115 p.

58. Bednarikova Z., Bavorova M., Ponkina E. Entrepreneurial intention of agriculture undergraduates in Russia. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 1. Pp. 5–22. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.302965>.

59. Rogito J. M., Makhanu E., Mombinya B. K., Nyamota G. Relationship between access to financial services and youth involvement in agricultural value chains in Kakamega county, Kenya. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 2. Pp. 24–36. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.303855>.

References

1. Official site of the Food and Agriculture Organization (FAO) (2020), available at: <http://www.fao.org/faostat/ru/#data>.

2. Official site of the World Bank (2020), available at: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.

3. Official site of the International Labour Organization (ILO) (2020), available at: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>.

4. Number of registered unemployed by sex and place of residence in 2019 (according to the State Employment Service) (2020), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Official site of the State Migration Service of Ukraine (2020), available at: <https://dmsu.gov.ua>.

6. Schumpeter, J. A. (2011), *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsyклу* [The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle], Publishing House «Kyiv-Mohyla Academy», Kyiv, Ukraine.

7. Malik, M. Y. and Shpykuliak, O. H. (2017), Development of agricultural entrepreneurship in terms of institutional transformation. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 5–16.

8. Piddubna, K. S. (2013), The role of business education in the development of youth entrepreneurship. *Materialy Mizhnarodnoho naukovofo forumu: sotsiolohiia, psykholohiia, pedahohika, menezhment*, vol. 13, pp. 19–33.

9. Kutsokon, M. (2006), *Molodizhne pidpriemnytstvo ta aktyvizatsiia sub'iektivnoho pidpriemnytskoho potentsialu molodi* [Youth entrepreneurship and activation of subjective entrepreneurial potential of youth], ed Gudz P. V., Yuhovostok, Donetsk, Ukraine.

10. Garna, S. O., Gonchar, L. V. and Bilyk, A. S. (2015), The problem of youth unemployment and the way to overcome it. *Nauchnye trudy Sworld*, vol. 9, no. 4(41), pp. 21–24.

11. Zvirkovska, V. (2010), Some aspects of the state policy of Ukraine in the field of regulation of socio-economic problems of youth in a market-oriented society. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho Banku Ukrainy*, no. 3(9), pp. 322–325.

12. Hrebenets, K. M. and Bibik, N. V. (2016), Supporting youth entrepreneurship: finding tools for gender-balanced management of city programs (on the example of Kharkiv). *Genderna polityka ochyma ukrainskoi molodi: materialy konferentsii* [Gender policy through the eyes of Ukrainian youth: conference proceedings], O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine, November 30, pp. 289–296.

13. Bahlyk, V. S. (2015), Areas of involvement of youth organizations into implementation of modern youth policy. *Theory and practice of public administration*, vol. 2(49), pp. 189–193.

14. Havlovskaya, A. O. (2014), Mechanism of formation and implementation concept of integrated and targeted youth's programs on the basis of socio-demographic characteristics of youth. *Scientific Herald of KSU. Series Law Sciences*, vol. 4, no. 1, pp. 216–219.

15. Kovrehin, V. (2016), Creation and operation youth business incubators: basic principles, the role of the state and universities. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy*, vol. 2, pp. 19–20.

16. Petrenko, V. S., and Karnaushenko, A. S. (2020), Financing the innovative youth entrepreneurship by means of attracting venture funds. *Business Inform*, no. 7, pp. 242–248. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-242-248>.

17. Tanklevska, N., Petrenko, V., Karnaushenko, A. and Melnykova, K. (2020), World corn market: analysis, trends and prospects of its deep processing. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 6, no. 3, pp. 96–111.

<https://doi.org/10.22004/ag.econ.305555>.

18. Trusova, N. V., Cherniavska, T. A., Kyrylov, Y. Y., Hranovska, V. H., Skrypnyk, S. V. and Borovik, L. V. (2020), Investment attractiveness of the economy of the world countries in the polystructural space of foreign direct investments. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, vol. 11, no. 2, pp. 645–660. [https://doi.org/10.14505/jarle.v11.2\(48\).35](https://doi.org/10.14505/jarle.v11.2(48).35).

19. Schoof, U. (2006), Stimulating youth entrepreneurship: barriers and incentives to enterprise start-ups by young people. SEED Working Paper No. 76. International Labour Office, Geneva, Switzerland.

20. Delgado, M. (2004), Social youth entrepreneurship: the potential for youth and community transformation. Praeger, Westport, USA.

21. Ceptureanu, S. I. and Ceptureanu, E. G. (2015), Challenges and barriers of European young entrepreneurs. *Management Research and Practice*, vol. 7, is. 3, pp. 34–58.

22. Oseifuah, E. K. (2010), Financial literacy and youth entrepreneurship in South Africa. *African Journal of Economic and Management Studies*, vol. 1, is. 2, pp. 164–182. <https://doi.org/10.1108/20400701011073473>.

23. Fatoki, O. and Chindoga, L. (2011), An investigation into the obstacles to youth entrepreneurship in South Africa. *International Business Research*, vol. 4, no. 2, pp. 161–169. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2018/11-4/16>.

24. Yoon, D. (2018), Rising unemployment among young people and improved employment policy: the case of South Korea. *Economics and Sociology*, vol. 11, no. 4, pp. 246–264. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2018/11-4/16>.

25. Frankowska, A., Głowacka-Toba, A., Rasińska, R. and Prussak, E. (2015), Students entering the labour market, their hopes, expectations and opportunities in the context of sustainable economic development. *Journal of International Studies*, vol. 7, no. 3, pp. 209–222. <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2015/8-3/17>.

26. O'Leary, S. (2015), The role of enterprise and entrepreneurship within higher education and effective economic governance across Central and Eastern Europe. *Economics and Sociology*, vol. 8, no. 2, pp. 143–153. <https://doi.org/10.14254/2071789X.2015/8-2/11>.

27. Mbuya, J.-M. and Schachtebeck, C. (2016), Future entrepreneurs: does the field of study matter? A comparison of students in a South African urban environment. *Problems and Perspectives in Management*, vol. 14, is. 2-1, pp. 228–235. [https://doi.org/10.21511/ppm.14\(2-1\).2016.12](https://doi.org/10.21511/ppm.14(2-1).2016.12).

28. Sambo, W. (2016), Factors affecting youth entrepreneurship development within Kibera, Kenya: the perspective of entrepreneurship education. *Problems and Perspectives in Management*, vol. 14, is. 2-2, pp. 331–338. [https://doi.org/10.21511/ppm.14\(22\).2016.09](https://doi.org/10.21511/ppm.14(22).2016.09).

29. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine «On promoting the social formation and development of youth in Ukraine», available at: <https://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2998-12>.

30. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), Draft of law of Ukraine «On the

basic principles of youth policy», available at:
http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JI02497A.html.

31. Official site of the World Health Organization (2020), available at:
<https://www.who.int>.

32. Official site of the State Statistics Service of Ukraine (2020), available at:
<http://www.ukrstat.gov.ua>.

33. Official site of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine (2020), Support for small and medium entrepreneurship at the state level, available at: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fd7fb228-3d3c-43d6-a9a5-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fd7fb228-3d3c-43d6-a9a5-34eea3e04718&title=PidtrimkaMalogoISerednogoPidprimnitstvaNaDerzhavnomuRivni)

[34eea3e04718&title=PidtrimkaMalogoISerednogoPidprimnitstvaNaDerzhavnomuRivni](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fd7fb228-3d3c-43d6-a9a5-34eea3e04718&title=PidtrimkaMalogoISerednogoPidprimnitstvaNaDerzhavnomuRivni).

34. Trusova, N., Tanklevska, N., Synchak, V., Prystemskyi, O. and Tereshchenko, M. (2020), State support of agro-insurance of agricultural risks in the market of goods derivatives of Ukraine. *Industrial Engineering & Management System*, vol. 19, no 1, pp. 93–102. <https://doi.org/10.7232/iems.2020.19.1.093>.

35. Ihnatenko, M. M., Marmul, L. O., Petrenko, V. S., Karnaushenko, A. S. and Levaieva, L. (2020), Innovative tools in the methodology and teaching of the basic principles of enterprise management. *International Journal of Management*, vol. 11, is. 6, pp. 847–854. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.6.2020.073>.

36. Boiko, V., Kwilinski, A., Misiuk, M. and Boiko, L. (2019), Competitive advantages of wholesale markets of agricultural products as a type of entrepreneurial activity: the experience of Ukraine and Poland. *Economic Annals-XXI*, 2019. vol. 175, is. 1-2, pp. 68–72. <https://doi.org/10.21003/ea.V175-12>.

37. Petrenko, V. and Karnaushenko, A. (2017), Joint enterprises in foreign trade activity of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 3, no. 5, pp. 203–207. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-5-203-207>.

38. Rusnak, A., Pulianovych, O., Kozak, Yu., Gribincea, A. and Lytvyn, N. Innovative priorities of Ukraine in the context of global economic trends. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, vol. 11, no. 4, pp. 1376–1387. [https://doi.org/10.14505/jarle.v11.4\(50\).34](https://doi.org/10.14505/jarle.v11.4(50).34).

39. Olaniran, S. O. and Mncube, D. W. (2018), Barriers to effective youth entrepreneurship and vocational education. *Academy of Entrepreneurship Journal*, vol. 24, is. 4, pp. 1–11.

40. Abisuga-Oyekunle, O. A. and Fillis, I. R. (2017), The role of handicraft micro-enterprises as a catalyst for youth employment. *Creative Industries Journal*, vol. 10, is. 1, pp. 59–74. <https://doi.org/10.1080/17510694.2016.1247628>.

41. Premand, P., Brodmann, S., Almeida, R., Grun, R. and Barouni, M. (2016), Entrepreneurship education and entry into self-employment among university graduates. *World Development*, vol. 77, pp. 311–327. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.08.028>.

42. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Kunytska-Iliash, M., Levytska, O. and Mulska, O. (2020), Instruments of regional policy for human resources conservation by means of

regulation of external youth migration of rural territories of the Carpathian region. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 6, no. 3, pp. 149–170. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.305558>.

43. Official site of the State Employment Service of Ukraine (2020), <https://www.dcz.gov.ua>.

44. Gough, K. and Langevang, T. (2016), *Young Entrepreneurs in Sub-Saharan Africa*, 1st ed. Routledge, London, UK.

45. Kuriakose, F. and Joseph, J. (2016), Nurturing youth entrepreneurship to tackle youth unemployment: a case study of Kerala. *Journal of Research Innovation and Management Science*, vol. 1, is. 1, <https://doi.org/10.2139/ssrn.2789402>.

46. Pillai, T.R. and Ahamat, A. (2018), Social-cultural capital in youth entrepreneurship ecosystem: Southeast Asia. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, vol. 12, no. 2, pp. 232–255. <https://doi.org/10.1108/JEC-08-2017-0063>.

47. Madgerova, R., Kyurova, V., Atanasova, A. and Koyundzhiyska-Davidkova, B. (2019), Study of the business environment for the development of youth entrepreneurship in Bulgaria. Theoretical and practical aspects. *Revista inclusions*. 2019. vol. 6, pp. 90–104, available at: <http://www.archivosrevistainclusiones.com/gallery/5%20vol%206%20num%201%202019especenemarnclu.pdf>.

48. Dalibozhko, A., Krakovetskaya, I., German, M. and Gromova, T. (2018), Youth entrepreneurship environment as a platform for the students' professional competence formation. *Innovation Management and Education Excellence through Vision 2020: proceedings of the 31st International Business Information Management Association Conference (IBIMA)*. International Business Information Management Association, IBIMA, Milan, Italy, April 25–26, pp. 2040–2044.

49. Varalakshmi, Ch., Srivani, N. and Srinivasa Rao, P. (2019), An empirical study on youth perception towards entrepreneurship with reference to Vijayawada city. *International Journal of Advanced Research*, vol. 7, is. 1, pp. 12–22. <https://doi.org/10.21474/IJAR01/8291>.

50. Bridge, S. (2017), Is «entrepreneurship» the problem in entrepreneurship education? *Education and training*, vol. 59, is. 7–8, pp. 740–750. <https://doi.org/10.1108/ET-02-2016-0037>.

51. Olugbola, S. A. (2017), Exploring entrepreneurial readiness of youth and startup success components: entrepreneurship training as a moderator. *Journal of innovation & Knowledge*, vol. 2, is. 3, pp. 155–171. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2016.12.004>.

52. Tkachenko, N., Drozhzhyn, D. and Morhachov, I. (2020), Motivational mechanism of choice of entrepreneurship activity as a tool of activation of youth entrepreneurship at the regional level. *Odesa National University Herald*, vol. 25, no. 3(82), pp. 67–75. <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-82-11>.

53. Alonso, L. E., Fernández Rodríguez, C. J. and Rojo, R. I. (2017), Juventud y percepciones de la crisis: precarización laboral, clases medias y nueva política.

Revista de Metodología de Ciencias Sociales, no. 37, pp. 155–178.
<https://doi.org/doi/empiria.37.2017.18983>.

54. Carbajo, D. C. and López, E. S. (2015), Trabajo, jóvenes e identidad en un contexto de crisis de los referentes modernos: una aproximación a la figura del emprendedor. *Papeles del CEIC*, vol. 2015/3, no. 143, pp. 1–14.
<https://doi.org/10.1387/pceic.14626>.

55. Santamaria López, E. and Carbajo Padilla, D. (2019), Emergencias de la crisis: figuras antiheroicas del emprendimiento juvenil en España. *Política y Sociedad*, vol. 56, is. 1, pp. 191–211. <https://doi.org/10.5209/poso.60030>.

56. Mascherini, M. and Bisello, M. (2015), Youth entrepreneurship in Europe: values, attitudes, policies. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

57. European Commission (2016), The youth guarantee and youth employment initiative. dg employment, social affairs and inclusion, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

58. Bednarikova, Z., Bavorova, M. and Ponkina, E. (2020), Entrepreneurial intention of agriculture undergraduates in Russia. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 6, no. 1, pp. 5–22. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.302965>.

59. Rogito, J. M., Makhanu, E., Mombinya, B. K. and Nyamota, G. (2020), Relationship between access to financial services and youth involvement in agricultural value chains in Kakamega county, Kenya. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 6, no. 2, pp. 24–36. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.303855>.

How to cite this article? Як цитувати цю статтю?

Стиль – ДСТУ:

Карнаушенко А., Петренко В., Танклевська Н., Боровік Л., Фурдак М. Перспективи молодіжного аграрного підприємництва в Україні. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 4. С. 90–117. URL: <http://are-journal.com>.

Style – Harvard:

Karnaushenko, A., Petrenko, V., Tanklevska, N., Borovik, L. and Furdak, M. (2020), Prospects of youth agricultural entrepreneurship in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 6, no. 4, pp. 90–117, available at: <http://are-journal.com>.